

*Н.С. Яременко
аспірант кафедри фінансів
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», м. Суми*

M&A В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ: ОСТАННІ ТЕНДЕНЦІЇ

MERGERS AND ACQUISITIONS IN UKRAINE'S BANKING: RECENT TRENDS

***Анотація.** У статті розглянуто особливості розвитку ринку M&A в банківському секторі України. Виокремлено та обґрунтовано сучасні тенденції на ринку, задля отримання більш повної його характеристики.*

***Annotation.** The article is contained the features of market in the banking sector of Ukraine. Outlined and justified the current trends in the market, in order to obtain more of its characteristics.*

***Ключові слова:** M&A, злиття та поглинання, банківська система.*

***Постановка проблеми.** Останнім часом в банківському секторі України спостерігається поживлення процесів «злиття та поглинання» («Mergers&Acquisitions», «M&A»). Передумовами цього можна назвати появу на ринку більшої кількості «покупців» цього специфічного товару, що пояснюється певною стабілізацією економічної ситуації після фінансової кризи. Ціни на українські активи зросли, що спонукає власників до їх продажу.*

Багато великих банків, зокрема з іноземним капіталом, зазнали значних втрат через резервування під проблемні кредити в 2009-2010 рр. і тепер намагаються оптимізувати витрати на мережі. Наприклад, UniCredit Group вирішила об'єднати свої банківські структури – «Укрсоцбанк» та «UniCredit Bank», що дозволить зміцнити їх ринкові позиції та зменшити витрати компанії [1].

Також підсиленням даної тенденції є нові вимоги НБУ до капіталізації банків. Відповідно до Постанови № 273 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» мінімальний розмір регулятивного капіталу банку має бути не меншим 120 млн. грн.. Банки, які на дату набрання чинності постанови мають регулятивний капітал менший, ніж 120 млн. грн., зобов'язані збільшити його до цього розміру до 01.01.2012 року [10]. Звідси слідує, що політика НБУ направлена на підвищення стійкості фінансових установ, що призведе до скорочення кількості банків та до активізації процесів злиття на поглинання. У зв'язку з цим, доцільно розглянути основні напрямки та тенденції на ринку злиттів та поглинань у банківському секторі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти та практичний досвід щодо здійснення угод злиття та поглинання в банківському секторі України досліджуються як у світовій так і у вітчизняній науковій літературі. Огляди ринків М&А і аналіз сучасних процесів на них проводяться, як правило, міжнародними консалтинговими агентствами, такими як Ernst&Young, Boston Consulting Group, McKinsey.

Сучасні погляди на досліджувану проблематику можна знайти в роботах дослідників з країн СНД, таких як А.Г. Грязнова, І.В. Івашковська, М.А. Федотова, О. Биковська. Однак, переважна більшість досліджень приділена видам різноманітних об'єднань, організації процесів злиття та поглинання, мало приділяючи увагу основним тенденціям цих процесів на сучасному етапі розвитку економіки. До того ж результати закордонних досліджень часто не адаптовані до українських умов.

У вітчизняних наукових джерелах з'явилося досить багато публікацій присвячених аналізу окремих аспектів злиттів та поглинань. Наприклад, можна згадати В.С. Шапрана, який розглядає основні тенденції злиттів та поглинань у світовому масштабі [12]. Також сучасний стан ринку злиттів та поглинань банків описує Ю.Ю. Присяжник, однак основна увага даного дослідження спрямована на понятійно-категоріальний апарат та докризові тенденції в даній області [9].

Більшість існуючих досліджень не враховують нові умови та тенденції розвитку сучасного українського ринку злиттів та поглинань в банківському секторі, для якого актуальною стала потреба в реорганізації.

Тож *метою статті* є аналіз основних напрямків та тенденцій здійснення угод злиття та поглинання в банківському секторі України.

Виклад основного матеріалу. На думку експертів в Україні ринок злиттів та поглинань (М&А) в банківському секторі знаходиться на етапі відродження після кризи. До того ж за нових умов він стає більш цікавим, оскільки відійшли в минуле стандартні угоди, тепер кожна угода є унікальною [5]. Сучасні угоди мають обдуманий та виважений характер, і не характеризуються згодою покупців переплачувати заради частки на ринку. Можна виокремити два характерних типи угод М&А:

Перший – коли продаються банки зі скрутним фінансовим становищем. Як приклад можна привести продаж в листопаді 2010 року 100% акцій ПАО «Комерційного банку «Володимирський»» компанії ООО «Private Capital Partners» (Донецьк). Як відомо, даний банк в період кризи потрапив в розряд проблемних, в результаті чого неодноразово призначалась тимчасова адміністрація НБУ. Отже можна зробити висновок, що продаж банку був закономірним процесом.

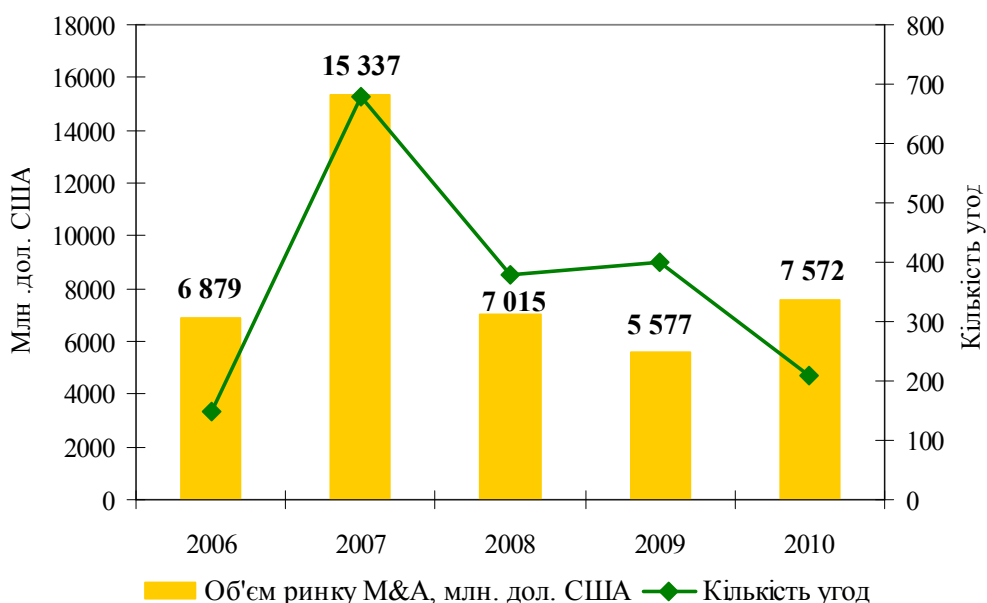
Другий – найпоширеніший: банк укладає угоду, щоб стати крупнішим і більш стійким. Наприклад, в лютому 2011 року була завершена угода в результаті якої «Platinum Bank» придбав 100% корпоративних прав «Агробанку» (Home Credit Bank Ukraine), що дозволило йому розширити свою мережу додатково на 50 нових відділень в країнах Східної та Південної Європи. Дана угода є однозначно корисною для «Platinum Bank». Експерти оцінюють

цю покупку як гарний стартовий майданчик для розвитку роздрібного бізнесу. А «Home Credit Bank Ukraine» просто вирішив вийти з українського ринку як з доволі ризикованого, тобто рішення про продаж було добровільним та виваженим.

Якщо в докризовий період ринок злиттів та поглинань в Україні характеризувався інтенсивним розвитком, і навіть в окремі роки мав одні з найбільших темпів серед країн СНД, то в період кризи та після неї характеризується повільним відродженням.

Інтерес до вітчизняних фінансових установ у докризовий період пояснюється високими темпами зростання нашої фінансової системи: активи і кредитний портфель банків щороку зростали на 60-70% [2]. А от після кризи фінансове середовище характеризується невизначеністю з перспективами розвитку економіки, ризиками настання другої хвилі кризи, обмеженим доступом до кредитних ресурсів. Це все не сприяє динамічному відновленню ринку M&A в Україні. Також стримуючим фактором збільшення кількості угод стала неможливість представлення об'єктивної оцінки адекватності запитуваної ціни реальній вартості банку.

Якщо розглянути динаміку ринку M&A України в період з 2006 по 2010 рік, то можна прослідкувати зазначені вище тенденції (рис. 1). Однак наведені дані є приблизними, так як в Україні угоди злиття та поглинання часто є непрозорими і їх офіційна вартість не оголошується. Тож зазвичай інформаційні агентства заносять в базу тільки публічні чи ті угоди, інформацію про які агентству надала хоча б одна зі сторін трансакції чи фінансовий радник, що вже свідчить про можливі розбіжності в оцінці вартості об'єкта продажу. Якщо ж вартість угоди не розголошується взагалі, то використовується експертна оцінка. Однак не дивлячись на можливу неточність в цифрах, тенденцію дані інформаційних агентств показують досить чітко.

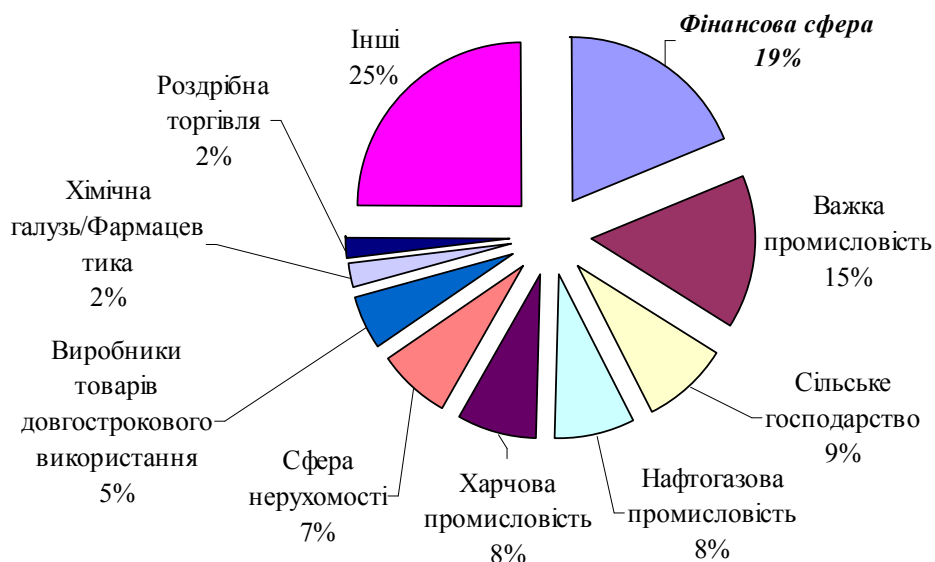

Джерело: власна розробка за даними Ernst&Young, DealWatch

Рисунок 1 – Динаміка ринку M&A України за 2006-2010 рр.

З наведеного графіку можна зробити висновок, що в 2010 році об'єм ринку злиттів та поглинань збільшився в порівнянні з попередніми «кризовими» роками і становив близько 7,6 млрд. дол..

Розглянемо детальніше основні угоди злиття та поглинання в банківській сфері України саме в 2010 році. По кількості трансакцій фінансовий сегмент виявився найбільш активним (рис. 2).

Джерело: Ernst&Young

Рисунок 2 – Структура угод по секторах в кількісному вираженні, %

За даними «DealWatch» в ньому було проведено тридцять дев'ять угод загальною вартістю близько 251 млн. дол.. У таблиці 1 наведені найбільші угоди злиття та поглинання за участю українських банків в 2010 році.

Таблиця 1
Найбільші угоди M&A в банківському секторі України в 2010 році

Об'єкт	Покупець		Частка	Розмір угоди, млн. дол. США
	Компанія	Країна		
АТ «УкрСиббанк»	BNP Paribas	Франція	18,58%	87,90
ПАО «Банк Форум»	Commerzbank	Німеччина	26,25%	250,00
	Commerzbank		5,27%	300,90
ВАТ «Кредитпромбанк»	Fintest Holding	Кіпр	23,58%	54,00
ПАО «Всеукраїнський Акціонерний банк» (VAB банк)	TBIF Financial Services (Kardan N.V.)	Нідерланди	36,00%	34,80
Агробанк (Home Credit Bank Ukraine)	IMB Group (Platinum Bank)	Кіпр	100,00%	47,17

Джерело: власна розробка за даними DealWatch

Найбільшу частку в завершених угодах 2010 року займали придбання міноритарного пакету акцій (володіння менш ніж 50% акцій банку) – 57%. Поглинання однієї установи іншою були менш поширені і зайняли 27% з усієї кількості угод. Реструктуризація установ в один холдинг були представлені в 16% угод. Завершених угод зі злиття в 2010 році не було, хоча в вересні було оголошено про злиття Донгорбанку та Першого Українського Міжнародного банку, які вже 16 липня 2011 року об'єднали баланси та мережі відділень. Отже можна зробити висновок, що ринок M&A в банківському секторі України має типову післякризову тенденцію. Переважною більшістю укладених угод є продаж міноритарного пакету акцій, а це один з поширених способів залучення додаткових коштів. Також показовим є те, що високою є частка поглинань в загальній кількості угод, що говорить про присутність в банківському секторі «слабких» установ.

Також однією з тенденцій сучасного стану ринку банківських злиттів та поглинань є політика НБУ, що направлена на зменшення кількості та підвищення надійності банків. Укрупненню банків НБУ сприяє давно – регулярно підвищуються вимоги до капіталу фінансових установ. Наприклад, в 1992 році капітал банку мав бути не менше 3 тис. дол., в 2006-му було прийнято рішення про підвищення статутного капіталу кооперативних банків мінімум до 1,4 млн. євро, регіональних – до 4,5 млн. євро, міжрегіональних – до 7 млн. євро. Літом 2008 року НБУ зобов'язав всі без виключення фінустанови сформувати капітал на суму не менше 10 млн. євро [4]. Через 2 роки, в 2010-му, вимоги до капіталу банку зросли до 120 млн. грн. Банки, які мають менший розмір регулятивного капіталу зобов'язані до кінця поточного року збільшити його до вказаного рівня. На початок червня 2011 близько 6% банків ще не виконали вимогу НБУ, а отже активне залучення додаткових коштів для збільшення капіталу буде актуальним до кінця 2011 року якнайменше.

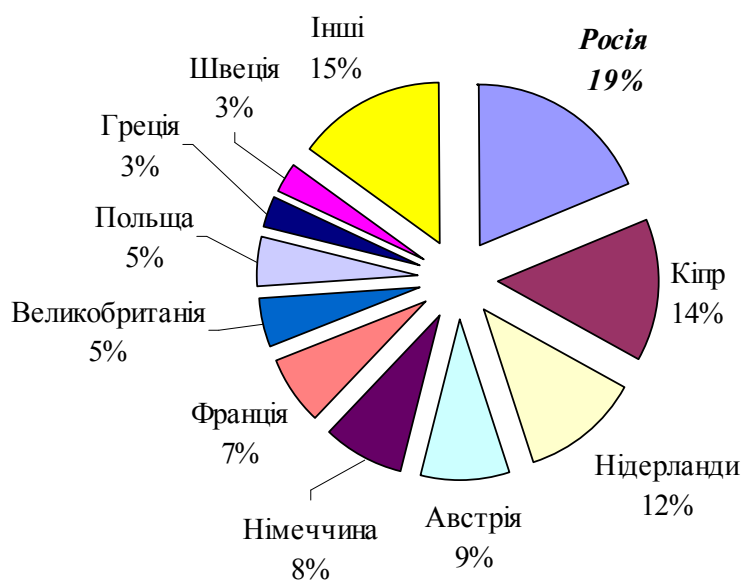
На українському ринку банківських M&A чітко виділяється ще один тренд – прихід іноземних інвесторів. За кількістю укладених в останні роки угод фінансовий сектор можна визначити як потенційного лідера. Сьогодні на вітчизняному фінансовому ринку представлені найбільші міжнародні банківські групи: Citigroup, BNP Paribas, Credit Agricole, Societe Generale, Intesa Sanpaolo, RZB, SEB. Citigroup, Credit Agricole, Societe Generale, Intesa Sanpaolo проводять свою діяльність виключно в банківському секторі України, BNP Paribas, RZB і SEB займаються банками, страхуванням, а також інвестиціями [6].

На 1.07.2011 р. частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків склала 38,9% [8]. Лише за 2010 рік було проведено шість угод в банківському секторі. Знаковими стали зміни в структурі акціонерів банку «Форум» і в УкрСиббанку, з яких пішли українські власники. Також Terra Банк, «Володимирський», Home Credit Bank і «Ренесанс Кредит» змінили власників.

Першою іноземною групою, яка покинула український банківський ринок з настанням кризи стала ING Group. Це перший випадок, коли іноземний банк виходить з бізнесу, признаючи, що стратегія, за допомогою якої вони намагалися завоювати ринок, не виправдала себе.

За останні півроку з банківського ринку України пішли чотири іноземні фінансові групи. Home Credit Group продала свій актив Platinum Bank, російський банк «Ренесанс Капітал» позбавився від роздрібного бізнесу в Україні, інвестиційна група Kardan N.V. вийшла зі складу акціонерів VAB Банку. Четвертою фінансовою групою, яка залишила український ринок, став Bank of Georgia, який залишив за собою лише 19,4% акцій «БГ Банку» [3]. В той же час крупні іноземні групи і далі розвивають бізнес в Україні, вважаючи цей ринок одним з найперспективніших в Європі.

Слід зазначити, що більшість іноземних інвесторів, які купують українські банки – росіяни (рис. 3).

Джерело: власна розробка за даними НБУ

Рисунок 3 – Іноземні інвестори українських банків у розрізі країн-покупців

Така активність російських інвесторів може бути пояснена пострадянським «минулим» обох країн. Перш за все, між Україною та Росією збереглося багато зв'язків на галузевому, регіональному і особистому рівнях. Крім того, вступ Росії в ВТО затягується, а бізнесу необхідно розвиватися, і найближчий крупний ринок саме український. До того ж у російського бізнесу в Україні є багато «success stories» [11].

Так, на чотири російських банки – ВТБ, Промінвестбанк, Альфа-Банк, Дочірній банк Ощадбанку Росії – припадає більше 10% активів, 8% капіталу і 14% корпоративного кредитного портфелю вітчизняної банківської системи [7].

За оцінками експертів мотивами придбання іноземними інвесторами вітчизняних банків є не участь в капіталі, а купівля їх частки ринку. І російські інвестори не виключення. Їх загальною стратегією є викупити не просто контрольний пакет (більше 50%), а як більш значимий, від 80%, а часто і всі 100%. Виходить, що в основному мова йде про угоди поглинання, а не злиття, що є типовим для українського ринку M&A.

Висновки. Підводячи підсумки, узагальнимо основні тенденції, які спостерігаються на ринку злиттів та поглинань в банківському секторі України. До них слід віднести:

– ринок злиттів та поглинань в банківському секторі відроджується після кризи, про що говорить зростанням об'ємів та кількості угод, однак він вже не характеризується найбільшими трансакціями на ринку M&A України;

– угоди, що укладаються на ринку є унікальними, і в більшості випадків мова йде про більш потужні банки, які купують менші банки (наприклад, Platinum bank та Перший український міжнародний банк купують банки середньої ланки.);

– більшість проведених трансакцій це угоди поглинання, якщо не брати до уваги продаж міноритарного пакету акцій;

– НБУ проводить політику, що сприяє укрупненню банків, про що говорить підвищення вимог до капіталу;

– рівень присутності іноземних банків в Україні досить високий, однак нові угоди вже не такі багатомільярдні, як до кризи. Прослідковується тенденція виходу з українського фінансового сектору;

– основними іноземними гравцями на фінансовому ринку України є російські банки.

Отже можна зробити висновок, що ринок злиттів та поглинань в банківському секторі України поступово набирає обертів, хоча Україна і опинилася в числі тих країн, що постраждали від кризи найбільше.

Напрями подальших досліджень. В подальшому планується розглянути тенденції розвитку українського ринку злиттів та поглинань в банківському секторі з точки зору їх відповідності світовим тенденціям.

Список використаних джерел

1. Виговська, Л. В Україні починається сезон банківського злиття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2010/11/15/216913/printable>. – Заголовок з екрану.

2. Дружерученко, К. Зливайся хто може [Текст] / К. Дружерученко, О. Шкарпова // Контракти. – 2009. – № 31-32 (898-899). – С. 20-21.

3. Експансія банків з іноземним капіталом пішла на спад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vkurse.ua/ua/business/s-inostrannym-kapitalom-poshla-na-ubyl.html> – Заголовок з екрану.

4. Зачем объединяются украинские банки? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.securities.com/doc.html?pc=UA&doc_id=286444527. – Заголовок з екрану.

5. Злиття та поглинання в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=642&pub=4882. – Заголовок з екрану.

6. Иностранний капитал наступает [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrrudprom.com/digest/Inostranniy_kapital_nastupaet.html. – Заголовок з екрану.

7. Ключевые тенденции банковской системы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ecapital.com.ua/ru/news/Klyuchevye-tendenciibankovskoy-sistemy-567.html>. – Заголовок з екрану.

8. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bank.gov.ua/>.

9. Присяжник, Ю.Ю. Злиття і поглинання комерційних банків: сутність, сучасний стан, перспективи змін [Текст] / Ю.Ю. Присяжник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.6. – С. 256-261.

10. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України [Електронний ресурс]: постанова Національного банку України від 9 червня 2010 р. № 273. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0471-10>.

11. Российские инвестиции в Украине: логика экономической целесообразности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://dialog.org.ua/print.php?part=project_ua&m_id=14500.

12. Шапран, В.С. Слияния и поглощения: тенденции с поправкой на перемены [Текст] / В.С. Шапран // Банковское дело. – 2009. – №1. – С. 44-47.

Відомості про автора

Прізвище, ім'я, по батькові (повністю) Яременко Наталія Сергіївна

Організація (повна назва) Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України»

Посада асистент кафедри економічної кібернетики

Науковий ступінь аспірант кафедри фінансів

Вчене звання _____

Адреса (робоча) м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, 40030, навч. корп. № 2, к. 208

Адреса (домашня) Сумський р-н, Сумська обл., с. Нижня Сироватка, вул. Привокзальна, буд. 12/Д, 42356

Телефон (моб.) (050) 34 30 781

E-mail n.s.yaremenko@gmail.com